

Pregó de la Festa Major de Bétera

(12 d'agost, 2000)

per

Joan Manuel Pons Campos

Il·lustríssima senyora alcaldessa; digníssimes autoritats; Obreres, Majorals; benvolgut poble de Bétera:

Es fa especialment difícil començar la meua intervenció sent una persona que es considera beterana pels quatre costats, encara que els anys i la distància, en certa manera, m'han allunyant del poble. I dic que "m'han allunyant en certa manera" per què això mateix ha fet créixer en mi una sensibilitat per les nostres senyes d'identitat, fins al punt d'estar compromès en donar-les a conèixer.

He tingut dos bons "mestres" i no vull deixar passar l'ocasió d'esmentar els seus noms: el meu iaio Rigoberto Campos Gómez, d'agradable record, i el seu digníssim fill Rigoberto Manuel, que han sabut, conscientment o no, transmetre'm el seu il·limitat amor per les coses del nostre poble.

La dissertació que els presente girarà al voltant d'una frase que és una veritable realitat: BÉTERA OBERTA AL COR I AL MÓN.

Repassant la història de Bétera buscant un episodi que poguera il·lustrar la primera part de la intervenció, he triat un per a mi molt emblemàtic: la tràgica desaparició de tot un col·lectiu de pobladors de Bétera. M'estic referint als Moriscos, els moros convertits en cristians que, l'octubre del 1609, van ser obligats a abandonar Bétera i a embarcar-se cap al nord d'Àfrica.

Puc fàcilment imaginar tot el poble marxant cap un futur incert, després de malvendre el poc que tenien. Puc imaginar-me, i segurament no m'equivocaria, com deixant el port del Grau enrera, bategaven els cors d'un miler de persones pensant que els havien arravatat un dret essencial: la terra, la seua Bétera estimada. I encara haurien de perdre allò que és més sagrat: les pròpies vides. En arribar a Oran va tenir lloc una trista dispersió en mig d'un territori desconegut. Tribus indígenes s'aprofitaren de la seua feblesa per furtar-lis i, fins i tot, massacrar-los. Algunes notícies ens informen de la mala sort que van patir, que, per no extendre'm en detalls, resumiré dient que tan sols ens consta que es van lliurar dos famílies.

Segurament, als ulls de hui dia, algú podrà exclamar: Què més en dona, eren moros!, o que: és una història massa antiga i no és necessari recordar-la! Però qui així ho pense va malencertat. Aquella gent era ben beterana i sentien dins el cor la seua xicoteta pàtria, tant com ara la podem sentir els beterans que estem ací o els que per

diverses raons es troben fora, la majoria descendents dels que vingueren poc després a omplir, precisament, el buit que va deixar aquella extingida generació de Bétera.

Quàntes històries individuals i col·lectives del nostre poble, com la que els acabe de contar, s'han de recuperar per no quedar injustament en l'oblit! Respectuosos amb el passat, crec que és necessari promoure una dinàmica per a treballar seriosament en el recobriment de la memòria del nostre poble i així ho fet saber a la senyora alcaldessa.

Bétera també està oberta al món.

Gaudint d'un clima i d'un ambient excel·lents, la vila acollí, a partir de la segona meitat del segle denouè, gran quantitat de personalitats de la literatura que trobaren en ella un motiu d'inspiració. No debades, la vila fou qualificada, en certa ocasió, amb una frase molt suggeridora: "*la dolça núvia dels poetes*".

La llista de personalitats és massa llarga. Sols faré esment al més il·lustre visitant que va residir temporalment al "Parnaso Valencià", com era anomenada la ja desapareguda *Caseta Blanca* o *Mas d'Aguirre*, l'inspirat poeta Vicent Wenceslao Querol, aquell que en un deliri poètic, referint-se al seu refugi i, per antonomàsia, a Bétera, va escriure la delitosa estrofa que diu així:

**"... dulce retiro
donde el humano espíritu se crece
y al corazón sus penas adormece
el pensamiento en su invariable giro."**

No sols poetes, també pintors com Pinazo, Josep Benlliure, el polifacètic Rusiñol i altres, van fruit de Bétera perpetuant en els seus llenços algun aspecte de la vila.

Fins i tot, polítics d'alt nivell hi recalaren. Mentre València es convertí en la capital de la República en temps de la Guerra Civil, el ministre de Defensa, Indalecio Prieto tingué la residència privada a Bétera. Davant d'un reporter estranger, Prieto expressava amb molta alegria la gran sort d'haver triat el nostre poble, on es respirava una envejada pau en mig del fragor de la guerra.

Amb tota seguretat molts de vostès recordaran haver sentit dels més majors l'expressió que diu: *Bétera, la fi del món*. Sí, i tant que ho és, però no sols en l'aspecte topogràfic per ser el poble limítrof de la *Porta del cel*, és a dir, de la Cartoixa de Porta-coeli. També ho és d'una manera metafísica perquè ací, creguent propers els darrers dies de les seues vides, vingueren a retirar-se autoritats del món cultural com el mateix Querol, el poeta Víctor Iranzo, el Cardenal-arquebisbe Sebastián Herrero... Menció especial mereix el fa poc desaparegut, pintor Francisco Lozano, que el 1991 es desfeia en lloances sobre el poble que l'acollia davant l'Acadèmia de Cultura Valenciana, en un discurs publicat baix el títol "*Bétera, un pueblo. Impresiones de un pintor*". Des d'ací expresse la meua felicitació a l'Excel·lentíssim Ajuntament per l'encertada decisió d'anomenar-lo Fill Adoptiu de

Bétera i també expresse el desig de que continue amb la missió d'honorificar a tots els, podríem dir-ne, *ambaixadors* de la vila cap al món.

Icom no, la Festa Major també és peça fonamental de l'apertura de Bétera a l'exterior, a la vegada que motiu senyer que lluïm en el cor.

No és la meua intenció fer ara una descripció de com es desenvolupa, cosa ben coneguda per tots vostès. Només, en qualitat d'investigador, vull esbossar unes poques línies sobre el possible origen fins arribar al moment en que va ser coneguda la Festa fora del nostre poble.

La celebració de la Mare de Déu de l'Assumpció, parteix d'un costum molt arrelat a l'orbe cristià d'occident. Hui dia són moltíssims els pobles a la Comunitat valenciana que comparteixen amb nosaltres el mateix dia festiu.

A Bétera, la popularitat ha anat *in crescendo* fins relegar a un segon terme la celebració dels "Sants de la Pedra", tinguda temps enrera com la Festa Patronal.

Una interessant dada ens pot ajudar a situar temporalment l'inici de la tradició en la seua vessant religiosa. Des del segle dessetè fins la primera meitat del diuitè, l'actual església parroquial de la Puríssima, estava dedicada, precisament, a Nostra Senyora de l'Assumpció. Una Obreria formada per dones devotes de la Verge, ja amb el nom d'Obreres, es dedicava al manteniment de la capella i a la preparació de la festa. Suppose que en aquells temps la festa no era altra cosa que l'elaboració del llit de la Verge Morta, rodejant-lo de les aromàtiques plantes per elles mateixes conreades, costum que encara es pot observar a Mallorca; presidien també la processó de la imatge i dedicaven huit dies a fer-li pregàries, és a dir, el que ara s'ha anomena *vuitava*.

Els elements profans que constitueixen la part central de la Festa, açò és, la multitudinària processó d'alfàbegues; el fet que les plantes puguen a una alçària d'un metre i mig o més, cosa perfectament documentada, al menys, fa cent vint anys, i tot el ritualisme entorn a les Obreres fadrines, són manifestacions bastant més tardanes.

No puc precisar com i a qui vaig sentir una història que explicava de forma molt coherent la incorporació de la figura i significació de l'Obrera fadrina en la celebració. Pel que recorde, la història deia així:

“Una pobra veïna de Bétera, allà pel segle XIX, havent perdut el seus fills barons en el transcurs d'una epidèmia i apropant-se el dia de la Mare de Déu d'Agost, demanà a la Senyora que no se'n dugués també a les filles que li quedava, encara fadrines. Va prometre a la Verge que de fer-li mercè les hi ofrenaria com Obreres al seu serviment. L'epidèmia passà i les filles no van morir. L'any següent les donzelles iniciaven la processó de l'ofrena d'alfàbegues ricament vestides a l'estil regional i eren presentades a la Mare de Déu com noves Obreres. El fet sembla que agradà tant als veïns que, de llavors, l'acte es repetí cada any.”

La curiosa història podria passar com una més de les moltes que al respecte s'han pogut contar, però té una connexió documental que la fa verídica. Supervisant unes dades sobre la població de Bétera al segle XIX, em vaig adonar que l'epidèmia

més forta patida pel poble va ser el còlera del 1885. Des de juny a agost d'aquell any, 75 dies en total, moriren a Bétera 97 persones, un 60% dels habitants afectats, i, mireu una de les grans coincidències, el dia que van remetre les enfermetats i les morts fou, justament, el 15 d'agost.

¿Ens trobem així davant l'origen d'un dels elements més característics de la nostra Festa? ¿Podria ser que el mateix fet donara lloc a una associació amb els que s'anomenaven Majorals de Sant Roc que celebraven festa a l'endemà, per ser el Sant el patró de les epidèmies?

Dos factors contribuïren decisivament, al mateix segle XIX, en fer que la Festa de les Alfàbegues, com ja era coneguda, traspasés l'àmbit local. Per una banda, l'existència d'una colònia valenciana d'estiuenc, que prenia part activa preparant agradables diversions, com revetlles, a la vegada que atreïen a forasters amics a presenciar els actes. L'altre factor fou la inauguració de la línia ferroviària, l'any 1891, que omplí els carrers de la vila de visitants esporàdics.

Estimades autoritats, senyores, senyors, no vull estendre'm més del que, en coses semblants, se suposa que està permès.

Així que acabaré referint-me a les autèntiques protagonistes de la Festa:

Senyora: *M^a. José Gonzalez Ribera*

Senyora: *M^a. Dolores Campos Ricart*

Senyoreta: *Judit Dolç Herrera*

Senyoreta: *Mercè Martí Ferrer*

***SOU HEREVES D'UNA DE LES MÉS BELLES TRADICIONS VALENCIANES,
REPRESENTEU, AMB LA SEMBLANÇA JUVENIL I MADURA,
UN POBLE QUE ES RENOVA CONSTANTMENT
ORGULLÓS DEL SEU PASSAT I DEL SEU DESTÍ.***

***GUARDEU PER SEMPRE EN LES VOSTRES MEMÒRIES
L'EMOCIÓ DELS PROPERS DIES
I FEU DE LA FESTA UN MOTIU MÉS, COM CADA ANY,
DE LA GRANDESA DEL NOSTRE POBLE.***

**¡BETERANES, BETERANS, QUE LA MARE DE DÉU
D'AGOST I SANT ROC ENS DÓNEN BONES FESTES!**

Moltes gràcies.